

JAK SE DAŘÍ VE ŠKOLÁCH INTEGROVAT UKRAJINSKÉ DĚTI?

HOW ARE UKRAINIAN CHILDREN BEING INTEGRATED INTO SCHOOLS?

Miroslava Tomashevská, Miroslav Procházka

Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita, České Budějovice

Abstrakt

Příspěvek reaguje na aktuální problematiku integrace ukrajinských žáků v českých školách. Představuje dílčí výsledky výzkumu, který si kladl za cíl nalézt odpovědi na následující otázky. Jak efektivně podpořit ukrajinské žáky v českých školách v heterogenních třídách? Jaké strategie přinášejí nejlepší výsledky a kde stále narážíme na bariéry? Příspěvek analyzuje integrační proces ukrajinských dětí ve školním prostředí s důrazem na jejich sociální a akademickou adaptaci. Hlavní pozornost byla věnována vnímání sociálních aspektů adaptace, konkrétně byly sledovány pohledy na vztahy mezi ukrajinskými žáky a jejich českými vrstevníky, vyhodnoceny byly názory na roli pedagogických pracovníků v poskytování pedagogické a psychologické podpory ukrajinským žákům. Výsledky potvrzují, že efektivní integrace ukrajinských žáků vyžaduje koordinované úsilí škol, učitelů i rodičů, přičemž zásadní roli hrají cílená jazyková podpora a strategie sociální inkluze.

Klíčová slova: *adaptace, heterogenní třída, sociální integrace, inkluzivní vzdělávání*

Abstract

This paper addresses the current issue of integrating Ukrainian students into Czech schools. It presents partial research findings aimed at answering the following questions: How can Ukrainian students in heterogeneous classrooms be effectively supported? Which strategies yield the best results, and where do barriers persist? The study analyzes the integration process of Ukrainian children in the school environment, focusing on their social and academic adaptation. Particular attention is given to the social aspects of adaptation, specifically examining relationships between Ukrainian students and their Czech peers. The study also evaluates the role of educators in providing pedagogical and psychological support to Ukrainian students. The findings confirm that effective integration

requires coordinated efforts by schools, teachers, and parents, with targeted language support and social inclusion strategies playing a fundamental role.

Keywords: *adaptation, heterogeneous classroom, social integration, inclusive education*

1 ÚVOD

Ruská invaze na Ukrajinu v roce 2022 vyvolala rozsáhlou migrační vlnu, která zásadně ovlivnila vzdělávací systémy v hostitelských zemích. Česká republika přijala jednu z největších skupin ukrajinských uprchlíků v přepočtu na obyvatele, přičemž značnou část této populace tvořily děti školního věku (UNHCR, 2024). Integrace těchto žáků představovala pro české školy nejen organizační a pedagogickou výzvu, ale také vyžadovala komplexní přístup k jejich sociální a akademické adaptaci.

2 TEORIE

Integrace ukrajinských žáků v českých školách představuje komplexní proces, který zahrnuje jak akademickou, tak sociální adaptaci (Berry, 1997). Klíčovým faktorem tohoto procesu je jazyková akvizice, která determinuje nejen vzdělávací úspěšnost, ale i schopnost žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) vytvářet sociální vazby a aktivně se zapojit do školního prostředí (Ježek, 2003). Tento proces zároveň vyžaduje systematické propojení jazykové podpory s pedagogickými a organizačními aspekty školního prostředí. Pedagogická připravenost učitelů pracovat v heterogenních třídách, jejich interkulturní kompetence a flexibilní didaktické strategie zásadně ovlivňují míru inkluze a studijní výsledky žáků (Abacioglu et al., 2020).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

V rámci výzkumu byl realizován kvalitativní výzkum zaměřený na hlubší pochopení zkušeností informantů s dominantním zájmem o názory ukrajinských žáků a rodičů. Data byla získána prostřednictvím individuálních rozhovorů

s pěti cílovými skupinami: učiteli ($n = 8$), řediteli škol ($n = 3$), asistenty pedagoga ($n = 3$), rodiči ukrajinských žáků ($n = 10$) a samotnými žáky ($n = 21$). Výzkum probíhal na základních školách Jihočeského kraje. Rozhovory byly následně transkribovány a kódovány s cílem identifikovat klíčová témata a vzorce v datech. Analýza probíhala dle zásad tematického kódování s důrazem na identifikaci opakujících se motivů, vztahů mezi kategoriemi a hlubší interpretaci dat (Erlingsson & Brysiewicz, 2017). Tento analytický přístup umožnil hlubší porozumění názorům participantů na dopady procesu integrace ukrajinských žáků v českých školách a identifikaci klíčových faktorů, které ovlivňují jejich adaptační mechanismy.

4 VÝSLEDKY

Adaptace ukrajinských žáků v českých školách je komplexní proces, který zahrnuje jak sociokulturní, tak vzdělávací dimenzi. První fáze integrace se nesla ve znamení důrazu na psychickou pohodu a přijetí, zatímco akademická rovina se postupně dotvářela. Současně se ukazuje, že akademická adaptace se po počátečním období vyrovnala – většina ukrajinských žáků dnes čelí obdobným nárokům jako jejich čeští spolužáci. Školy se snaží vytvářet podporující prostředí prostřednictvím různých adaptačních opatření, mezi něž patří individuální podpora, jazyková výuka a přizpůsobení výukových metod potřebám žáků s OMJ. Z rozhovorů s učiteli však zároveň vyplývá, že zejména v počátcích naráželi na nedostatek zkušeností, metodických nástrojů a časových kapacit, což komplikovalo cílenou podporu těchto žáků. Výzkum odhalil důležitou roli spolupráce mezi učiteli, asistenty pedagoga a rodiči i připravenost pedagogů pracovat v kulturně rozmanitých třídách. Zvláštní pozornost je třeba věnovat žákům, kteří se z různých důvodů nezapojují naplno do školního života. Výzvou současné školy je vytvářet podmínky, jež podporují nejen vzdělávací úspěch, ale i mezikulturní vztahy a sounáležitost.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky ukazují, že jazyková adaptace je klíčovým faktorem akademické i sociální integrace ukrajinských žáků. Výzkum odhalil výrazné rozdíly v jazykové úrovni ukrajinských žáků, které komplikují jejich plné začlenění. Řada škol

přitom podíl výuky českého jazyka pro ukrajinské žáky snížila (PAQ Research, 2023). Úspěšnou integraci podmiňuje nejen motivace samotných žáků, ale i připravenost pedagogů pracovat v kulturně heterogenních třídách. Zjištění ukazují, že školy, které rozvíjejí interkulturní kompetence a reflektují individuální potřeby nově přichozích žáků, vykazují vyšší míru začlenění a pozitivního školního klimatu (Óskarsdóttir, 2017, Procházka et al., 2023). Z rozhovorů s ukrajinskými žáky také vyplynulo, že čeští spolužáci mají zásadní vliv na jejich začlenění. Mnozí zmiňovali ochotu ke komunikaci navzdory jazykovým bariérám. Zaznívaly však také zkušenosti s etnizovanými narážkami od některých českých vrstevníků. Jak však vnímají společné soužití sami čeští žáci? Právě jejich perspektiva by měla být dalším krokem v pokračujícím výzkumu.

6 LITERATURA

- Abacioglu, C. S., Volman, M., & Fischer, A. H. (2020). Teachers' multicultural attitudes and perspective-taking abilities as factors in culturally responsive teaching. *British Journal of Educational Psychology*, 90(3), 736–752.
<https://doi.org/10.1111/bjep.12328>
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–34.
<https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Erlingsson, C., & Brysiewicz, P. (2017). A hands-on guide to doing content analysis. *African Journal of Emergency Medicine*, 7(3), 93–99.
<https://doi.org/10.1016/j.afjem.2017.08.001>
- Ježek, S. (2003). *Sociální klima školy I*. MSD.
- Óskarsdóttir, E. (2017). *Constructing support as inclusive practice: A self-study*. Unpublished EdD thesis. University of Iceland.
- PAQ Research. (2023, 20. prosince). Ukrajinské děti chodí do školy, neučí se tam ale česky. Organizovaná výuka jazyka výrazně poklesla. Děti si přitom jazyk ještě plně neosvojily. <https://www.paqresearch.cz/post/jazyk-skolni-dochazka-uprchlici-listopad2023-2/>
- Procházka M., Vítěčková M., Dobiáš V., Lietavcová M., Faltová M., Najmonová M., Vácha Z., Veber T., Emilsson P., Lund Johannessen Ø., Óskarsdóttir E. (2023). *Učitel jako spolutvůrce inkluzivní školy*, České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2024). *Global trends: Forced displacement in 2024*. UNHCR Reports. Retrieved from <https://www.unhcr.org>